

bilimname XL, 2019/4, 351-373
Geliş Tarihi: 23.07.2019, Kabul Tarihi: 24.11.2019, Yayın Tarihi: 31.12.2019
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.595847>

PRO-SOSYAL DAVRANIŞLARDA DİĞERKÂMLIĞIN (ÖZGECİLİK) TANIMI VE KONUMU

Sevde DÜZGÜNER^a

Öz

İnsanın duygu, düşünce ve davranışlarını inceleyen psikoloji, insanın pro-sosyal davranışlarını (olumlu sosyal davranış) da çeşitli açılardan araştırmaktadır. En genel haliyle karşılık beklemeden yardım etme davranışı olarak tanımlanan diğerkâmlık (özgecilik) da bu literatürde önemli bir yere sahiptir. Söz konusu literatür incelendiğinde, diğerkâmlık ile yardım davranışı, fedakârlık, îsâr gibi farklı davranış türlerini birbirinin yerine kullanıldığı görülür. Dahası İngilizce literatürde “altruism” olan kavramın, Türkçe literatüre “diğerkamlık”, “özgecilik”, “elseverlik”, “altürizm” gibi kavramların yanı sıra “fedakarlık” “isar” gibi yakın kavramlar şeklinde çevrildiği tespit edilmiştir. Bu durum da literatürde bir kavram karmaşasına neden olmuştur. Oysa psikolojinin; teori, araştırma ve uygulama alanlarının sağlam temellere oturması için kavramların sınır ve konularının net olarak çizilmesi önemlidir. Bu nedenle makale, pro-sosyal davranışlar özelinde diğerkâmlığın tanımını yapmayı ve konumunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Makalede, pro-sosyal davranışlar hakkındaki bilgilere değinilerek diğerkâmlığın tanımlarına yer verilmiştir. Diğer pro-sosyal davranışlar arasında diğerkâmlığın yerini belirlemek için birbirine yakın kavramların arasındaki nüanslara dikkat çekilerek diğerkâmlığın kavram haritası çıkarılmıştır. Buna dayanarak diğerkâmlığın net bir tanımı yapılmıştır. Bu noktada pro-sosyal davranışın bir şemsiye kavram olduğu, yardım etme davranışının onun altında yer aldığı, diğerkamlığın da bir tür yardım etme davranışı olduğu, îsârın ise diğerkamlığın daha spesifik hali olduğu ortaya konmuştur. Ardından diğer pro-sosyal davranışların tanımlanmasında dikkat edilmesi gereken kriterler belirlenmiştir. Makale, pro-sosyal davranışları tanımlarken kullanılacak bu kriterleri içeren bir tanım cetveli sunmaktadır. Bu cetvel, pro-sosyal davranış, yardım etme davranışı, işbirliği, sosyal sorumluluk, fedakârlık, özveri, diğerkâmlık ve îsâr kavramlarını içermektedir.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi, Pro-sosyal Davranış (Olumlu Sosyal

^a Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, seveduzguner@hotmail.com

Davranış), Yardım Etme Davranışı, Diğerkâmlık (Özgecilik), İsâr.

THE DEFINITION AND LOCATION OF ALTRUISM AMONG PRO-SOCIAL BEHAVIORS

Investigating emotions, thoughts, and behaviors of human being, psychology studies pro-social behavior from various perspectives. Since altruism is related to sociality and morality it is discussed mostly in social psychology and psychology of religion. But recently, altruism has attracted attention in general psychology with the development of positive psychology. This has led to be published many studies on altruism in the literature. These studies include different approaches to definition and scope of altruism.

Altruism, generally, defined as helping without expectation of personal benefit, takes an important place in the literature. Altruism is used synonymous with some concepts like helping, self-sacrifice, and *îsâr* (which is used in Turkish literature with the meaning of helping others even the person himself in need). Yet the determination of borders and locations of concepts is necessary to build psychological theory, research, and practice on firm basis. This paper presents information about pro-social behavior and definitions of altruism. Then it mentions nuances of other pro-social concepts in order to determine the location of altruism. It presents a concept map of altruism and definition chart for pro-social behaviors as well.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Psikoloji alanında yapılan çalışmalar, her geçen gün insanın farklı bir boyutuna ışık tutmaktadır. İnsan fenomenini anlama yönünde değişik bakış açılarıyla ilerleyen psikoloji kısa sürede kendi alt araştırma alanlarını oluşturmuştur. Bunlardan biri olan sosyal psikoloji, insanın duygu düşünce ve davranışlarının diğer insanların varlığından ne şekilde etkilendiğini araştırmaktadır. Dolayısıyla sosyal psikoloji literatürü, insanın diğerlerine karşı saldırgan davranışlarını incelediği kadar onun diğerlerine yönelik olumlu davranışlarını (pro-sosyal davranışı) da konu edinmekte ve böylece diğerkâmlığa (özgeciliğe) yer açmaktadır (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017).

Psikolojinin bir diğer alt dalı olan din psikolojisi de diğerkâmlığa oldukça büyük bir alan tanımaktadır. Nitekim din psikolojisi, insanın yüce bir güce inanmayı veya inanmamayı tercih etmesinin onun üzerindeki etkilerini inceleyen bilim dalıdır (Köse ve Ayten, 2015; Kayıklık, 2011; Peker, 2003).

Dini inanç, insanların tüm davranışlarını olduğu gibi diğer varlıklarla kurduğu iletişimi de belirleyen en önemli motivasyon kaynaklarından biridir. İnsanın diğer insanlara yardım etmesi, hatta onu kendine öncelemesine yönelik inanç, dini bir arka plana da sahip olabilmektedir. Bu nedenle din psikoloji çalışmalarında da pro-sosyal ve diğerkâm (özgeci) davranışlar sıkça ele alınmaktadır.

Diğer taraftan son yıllarda psikoloji alanında, pozitif psikoloji yaklaşımının güç kazanmasıyla bu davranışlar, sadece sosyal psikoloji ve din psikolojisinde değil genel olarak psikoloji çevrelerinde de daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. İnsanın karanlık yönlerinin aksine onun iyiliğe yöneliminin de ele alınması gerektiğini savunan pozitif psikoloji; adalet, cesaret, şükür, affedicilik, yardımseverlik gibi erdemleri konu edinmektedir (Seligman, 2002). Bu erdemlerden biri olan diğerkâmlık da böylece öne çıkmıştır. En genel haliyle karşılık beklemeden yardım etme davranışı olarak tanımlanan diğerkâm (özgeci) davranış, bu gelişmelerin etkisiyle literatürde önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak bu literatür, diğerkâmlık kavramı, tanımı ve kapsamı konusunda oldukça farklı bakış açıları içermektedir. Bu çalışma, diğerkâmlık kavramının tanım ve kapsamını ele alarak pro-sosyal davranışlar arasındaki konumunu belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma, literatür taramasına dayandığı için dokümantasyon yöntemi kullanılmıştır. Makalede, kavramsal netliğe ulaşmak için diğerkâmlık kavramı ve ona yakın olan diğer kavramlara dair tanım önerisi getirilmektedir.

A. Diğerkâmlık Kavramı

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü *diğerkâm* ve *diğerkâmlık* kavramlarının karşılığını *özgeci* ve *özgecilik* şeklinde vermiştir. Aynı sözlüğe göre özgeci, “kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olmaya çalışan (kimse), diğerkâm” şeklinde açıklanırken özgecilik “özgeci olma durumu, diğerkâmlık” ifadesiyle açıklanmıştır (www.tdk.gov.tr). Özgecilik ve diğerkâmlık farklı dillerden olsalar da Türkçede eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Diğerkâmlığın diğer dillerdeki kullanımları şu şekildedir:

Tablo 1. Diğerkâmlığın Diğ er Dillerdeki Kullanımları

DİL	Kelime Kökü	Sıfat Hali	İsim Hali
İngilizce	alter (Lat.)	altruist	altruism
Almanca	alter (Lat.)	altruist	altruismus
Fransızca	alter (Lat.)	altruiste	altruisme
Arapça	gayr	gayrî	gayriyye
Farsça	diğ er	diğ erkâm	diğ erkâmlık
Osmanlıca	diğ er	diğ erkâm	diğ erkâmlık
Türkçe	diğ er özge el	diğ erkâm özgeci(l) elsever	diğ erkâmlık özgecilik elseverlik

Tablo 1’de görüldüğü üzere diğ erkâmlık kavramı, dillerde genel olarak “diğ er” (alter, gayr, özge, el) kavramlarından türetilmiş ve kişinin diğ erini öncelemesi halini ifade eden bir ek ile (-ist, -ci, -sever, -kâm) sıfat haline getirilmiştir. Dolayısıyla diğ erkâmlık, kişinin kendisi dışındaki kişileri öncelemesine dayanmaktadır.

Diğ erkâmlık kavramının terim anlamı farklı disiplinlerde benzer şekillerde ele alınmıştır. Türk Dil Kurumu’nun *Eğ itim Terimleri Sözlüğü* kavramı şu şekilde açıklamıştır: “1. Çıkar gözetmeksizin başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyen ahlak tutum ve görüşü. 2. Her kişinin asıl yükümlülüğ ünün, kendisini başkalarına, topluma adamak olduğu düşüncesine dayanan ve A. Comte ile Spencer’in temelini attıkları ahlak görüşü”. *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, “başkalarının iyiliğini yaşama ve eyleme ilkesi yapan görüş. Bu terimi felsefeye kazandıran Auguste Comte’dur. Ona göre özgecilik, insanlığın ahlak ve kültür bakımından gelişmesinin koşuludur.” açıklamasını yapmıştır. Benzer şekilde *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*, “bencillik ve ben tutkusu yerine sevginin başkalarına yönelmesi durumu” ifadesine yer verirken *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, “başkalarının yararına kişisel çıkarlardan vazgeçmeye, başkalarına bencil olmayan güdülerle yardım etmeğe hazır olma durumu” ifadesini kullanmıştır (www.tdk.gov.tr). Görüldüğü gibi, eğ itim, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi alanlar, sözlüklerinde özgeci davranışa yer vermekte ve bencilliğ in zıddı olarak kullanmaktadır. Sözlüklerdeki genel tanımlamada ortak noktalar görölse de literatürde kullanılan kavramlar ve terim anlamlarında çeşitli

farklılıklar göze çarpmaktadır. Diğerkâmlık kavramının Türkçe akademik literatürdeki farklı kullanımlarına örnekler şu şekildedir:

Tablo 2. Diğerkâmlık Kavramının Türkçe Literatürde Farklı Kullanım Örnekleri

	Türkçe Kavram	Kullanıldığı Yayın
1	Diğerkâm – diğerkâmlık	"İyilik Halkasına Ait Bir Kavram: Diğerkâmlık ve Eğitimi" (Arslan, 2012)
2	Diğergam – diğergamlık	"Hz. Peygamber' in Erdemli İnsan Yetiştirme Bağlamında İsar (Diğergamlık) Kavramına Verdiği Önem" (Sancaklı, 2006)
3	Özgeci – özgecilik	"Pro-sosyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme" (Karadağ ve Mutaftıçlar, 2009)
4	Elsever – elseverlik	"Elseverlik (Altruizm) ve Benseverlik (Egoizm) Ölçeğiyle İlgili Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" (Topses, 2012)

Tablo 2’de diğerkâmlıkla aynı kökten gelen ancak farklı dillerdeki kullanımların Türkçe literatürde kullanıldığına işaret edilmiştir. Ancak literatür daha dikkatli incelendiğinde diğerkâmlık kavramı ile aynı veya yakın anlamda kullanılan başka kavramlar olduğu da görülür. Örneğin, özgeciliğin Türkçe literatürdeki çeşitliliğine değinen Karacaoğlu ve Güney’e (2010: 139) göre diğerkâmlık, “alan yazında genel olarak özgecilik veya yardımlaşma davranışı olarak nitelendirilmiştir. Bu boyutu bazıları özgecilik, kişiler arası yardımlaşma, iş arkadaşlarına yardım, iş arkadaşlarıyla yardımlaşma ve işbirliği olarak isimlendirmiştir. Alan yazında farklı olarak isimlendirilen bu boyut kimi çalışmalarda "yardımseverlik" kimilerinde "diğerlerini düşünme" kimilerinde ise "özverili olmak" şeklinde Türkçeye çevrilmiştir.” Oysa diğerkâmlık, “diğerini düşünme” anlamını taşısa da yardımseverlik ve özveri ile farklı bir olguya işaret etmektedir.

Diğerkâmlıkla sıklıkla eş anlamlı kullanılan bir diğer kavram ise fedakârlıktır (bkz. Hablemitoğlu ve diğ. 2010). Ancak fedakârlık ile diğerkâmlık arasında da ince bir farktan söz edilebilir. Diğerkâmlık, çoğunlukla bir diğerini düşünmeye işaret ederken fedakârlıkta, çevre baskısı vb.nin etkisiyle kişinin kendini feda etmesi söz konusudur. Diğer bir ifadeyle diğerkâmlıkta gönüllük ve kişisel tercih öne çıkarken, fedakârlıkta kişinin içinden gelmesi bile verici davranması söz konusu olabilmektedir (Özdoğan,

2005: 178).

Alanyazın tarandığında yukarıda belirtilen kavramlardan ayrı olarak bir de îsâr kavramı göze çarpmaktadır. İslam ahlakında değerli görüldüğü için bu kavram daha çok din bilimleri alanındaki çalışmalarda tercih edilmiştir. Diğerkâmlık ile îsâr eş anlamlı olarak kullanılmakla birlikte (Sancaklı, 2006) terim anlamı açısından ikisi arasında ince bir ayırım bulunmaktadır. Sözlükte “bir şeyi veya bir kimseyi diğerine üstün tutma, tercih etme” anlamına gelen îsâr, “bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içerisinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunması” (Çağrı, 2000: 490) şeklinde tanımlanmıştır. Diğer taraftan bir davranışın diğerkâm olarak nitelendirilebilmesi için yardım olarak verdiği şeye kendisinin fiilen ihtiyacının olmasının şart olmadığı not olarak düşülürse (Çağrı, 2000: 490; Durmuş, 2003: 19) îsârın diğerkâmlığın bir alt boyutu, ahlaki açıdan da bir üst noktası olduğunu söylemek mümkündür.

Şu halde literatürdeki çalışmalara bakılarak diğerkâmlığın, özgecilik, elseverlik gibi benzer kök ve anlamlardan gelen kavramların yanı sıra fedakârlık, özveri ve îsâr gibi değişik kavramlarla da eş anlamlı kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu noktada diğerkâmlık tanımlarına değinmek ardından da yakın anlamda kullanılan diğer kavramlar arasındaki konumunu netleştirmek önem kazanmaktadır.

B. Diğerkâmlık Tanımları ve Kavram Haritası

Literatürde diğerkâmlık ile yakın anlamda kullanılan başka kavramlara değindikten sonra diğerkâmlığın tanımlarına değinmek gerekmektedir. Tablo 1’de görüldüğü üzere *altruism* kelimesi, Latince bir kök olan ve “diğer” anlamına gelen *alter* kelimesinden türemiştir. 1830’larda bu kelimeyi, diğerlerini umursamak, kaale almak (care others) anlamında genel bir terim olarak kullanan isim Auguste Comte olmuştur (Green, 2005: xi; Karadağ ve Mutafçılar, 2009: 43). Bu anlamıyla diğerkâmlık sosyoloji alanı içerisinde ortaya çıkmış olsa da bugün akademik alanda diğerkâmlık, disiplinleri aşan bir yapıya sahiptir. Çünkü o, evrimsel biyoloji, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, felsefe ve din gibi alanlarda kullanılmaktadır. Bu disiplinlerin hiçbirisi, insanın diğerlerinin faydasına olacak davranışlar sergilediğini inkâr etmez. Ancak birbirinden farklı teorik yönelimleri nedeniyle bu disiplinler, söz konusu davranışı ve onun motivasyonlarını açıklama noktasında net bir şekilde birbirlerinden ayrılır (Green, 2005: xi). Sosyal psikoloji, kişilik psikolojisi, gelişim psikolojisi ve ahlak psikolojisi gibi psikolojinin değişik alanları da diğerkâmlığı ele almış ve konu ile ilgili pek

çok tanım geliştirmiştir. Bazı temel uyuşma noktaları olmakla birlikte literatürde diğerkâmlıkla ilgili olarak ele alınan bakış açıları ve süreçler birbirinden farklılık göstermektedir (Dovidio, Piliavin, Schroeder, ve Penner, 2006; Mikulincer ve Shaver, 2010. Nakl. Saroglou, 2013: 439). Farklı bakış açıları ve farklı disiplinlerde ele alınan diğerkâmlığın tanımları da doğal olarak çeşitlilik arz etmektedir (Piliavin ve Charng, 1990: 29; Karadağ ve Mutafçılar, 2009: 42). Bu tanımlardan birkaçı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 3. Diğerkâmlık Tanımları

“Harici ödül beklentisi olmaksızın başkası yararına yapılan gönüllü davranış” (Bar-Tal, 1976:4).
“Nihai hedefi değerinin iyiliğini artırma olan motivasyon” (Batson, 1991: 6).
“Yardım etmek veya paylaşmak gibi bilinçli olarak kendi çıkarını gözetmeksizin diğerlerinin iyiliğini artıran davranış” (Hoffman, 1978: 326).
“Diğer insanların yararı için yapılan ve yapan kişiye bedeli olan davranış” (Wilson, 1975: 578).
“Dış ödüller beklemezsiniz, bir değerine yarar sağlamak amacıyla yapılan davranışlar” (Maculay ve Berkowitz, 1970: 3. Nakl. Akbaba, 1994: 17).
“Herhangi bir biçimde ödüllendirme beklentisi (belki iyi bir şey yapmış olmanın verdiği duygu dışında) olmaksızın bir başkasına yardım etme” (Freedman ve diğ., 2003: 312).
“Bir değerinin faydasını amaçlayan davranış” (Snyder ve Lopez, 2007: 266).
“Özgeci davranış, belki insanlara iyilik yapmış olmanın verdiği doyum dışında, hiçbir karşılık yada ödül beklentisi olmaksızın bir başkasına yardım etmek için gönüllü olmaya verilen addır” (Schroeder ve diğ., 1995. Nakl. Taylor ve diğ., 2007: 379).

Değinen tanım çeşitliliği, diğerkâmlık tanımlarındaki ortak ve farklı noktaları görmeye imkan vermektedir. Tanımların ortak odağı için en genel haliyle şunlar söylenebilir: Diğerkâmlık, bu davranış sonucunda fayda görecek kişi için, davranışı gerçekleştiren kişinin kendisini düşünmeden hareket etmesine dayanmaktadır. Diğer bir deyişle özgecilik, yardım etme davranışının kişisel bir ödül veya çıkar beklentisi olmadan yapılmasıdır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009: 43).

Diğerkâmlık tanımlarındaki farklılıklar ise, iki faktör üzerine yapılan görelî vurguları içermektedir: *niyetler* ve *aktöre fayda veya zarar sağlama miktarı* (Krebs 1987. Nakl. Piliavin ve Charng, 1990: 29). Dolayısıyla özgecilik tanımlarında dikkati çeken nokta, davranışın özgeci olup olmadığının yardım edenin niyetine bağlı oluşudur (Taylor ve diğ., 2007: 379). Bu noktada motivasyon-davranış ayrımı ortaya çıkmaktadır. Bu ayrım, diğerkâmlık davranış konusunda iki farklı yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bazı teorisyenler, özgecilik teriminin, sadece faydalanan kişinin refahı için

yapılan davranışlara işaret ettiğini söylemiştir (bkz. Batson, 1991, Bedosky, 2005). Örneğin Latane ve Darley'e göre, güdülere bakılmaksızın, ihtiyacı olan bir kimseye yarar sağlayıcı herhangi bir davranış, diğerkâm bir davranıştır (Maculay ve Berkowitz, 1970: 2. Nakl. Akbaba, 1994: 17). Diğer teorisyenler ise, bizatihi eylemin önemli olduğunu ve onu yapan kişinin faydasına olan şeylerin eylemin nasıl yorumlandığıyla alakası olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bazı araştırmacılar ise bu iki bakış açısını birleştirerek çoğulcu bir yaklaşım benimsemektedir (Bedosky, 2005: 16-17).

Aslında davranış temelli düşününler hariç teorisyenler arasında diğerkâmlığın, diğer kişi merkezli olduğu ve diğerinin refahını yükseltmek amaçlı eyleme doğru bireyi motive ettiği konusunda görüş birliği vardır (Bedosky, 2005: 17). Ancak davranışı güdüleyen unsur ile davranışın kendisini birbirinden ayırarak özgeci olup olmama konusundaki bu farklı yaklaşımlardan genel olarak şöyle bir sonuca ulaşılabilir. Diğerkâm motivasyon, "insanın kendi refahına zararı olmasına rağmen başkalarının refahını artırma arzusu"; diğerkâm davranış da, "diğerkâm bir motivasyonun yeterli neden sunduğu eylem" şeklinde tanımlanabilir (Elster, 2007: 120).

Bu noktada belirtmek gerekir ki bazı kaynaklarda diğerkâm davranışın ayırt edici özelliğinin yardım eden kişinin kendi refahından vazgeçmesi olduğu ileri sürülmüştür. Ancak bu yaklaşımın, diğerkâmlık ile îsâr farkını açıklarken değil diğerkâmlık ile yardım davranışının farkını açıklarken kullanıldığına dikkat etmek gerekir. Bu noktada tanımlarda da farklılıklar söz konusudur. Bu farklar özellikle, bir eylemin diğerkâm olarak addedilebilmesi için yardım eden kişinin bir bedel ödeyip ödememesinin gerekliliği noktasında ortaya çıkmıştır. Bazı araştırmacılar, yardım eden kişinin zararına olan ve yardımı alan kişinin faydasına olup o kişi için yapılan her türlü eylemin diğerkâm olarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir (Hauert ve diğ., 2002). Onlara göre eğer bu etkileşimde her iki taraf da kazanç içindeyse bu, diğerkâmlık değil işbirliğidir. Monroe (1994: 6) de diğerkâmlığı, "aktörün kendi iyiliğinden feragat etmesini gerektirse bile diğerinin faydası için yapılan davranış" şeklinde tanımlamıştır. Bununla birlikte "Batson (1991), diğerkâmlık söz konusu olduğunda, kişi kendinden feragat edebileceği gibi diğerkâm motivasyonun zorunlu olarak bu feragati gerektirmediğini ileri sürmüştür. Ona göre, kendinden feragat etmeyi (self-sacrifice) diğerkâmlığın tanımına dahil etmek, yardım eden kişinin ödediği bedel artınca daha çok kendi faydasına olması ihtimalini gözardı ederek dikkati motivasyonlardan sonuçlara çekmektir" (Haski-Leventhal, 2009: 272).

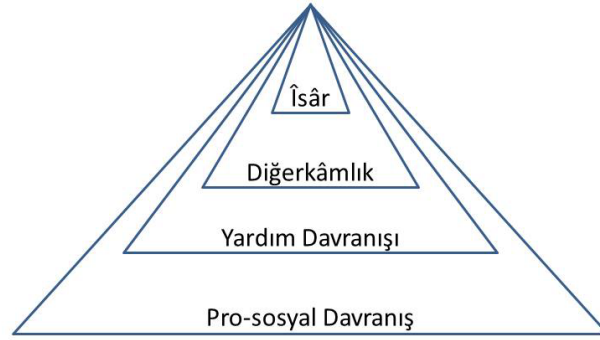
Yukarıda değinilen çalışmalar literatürdeki farklı yaklaşımları ortaya koymuştur. Aslında her çalışma kendi tanımı içerisinde bir bütünlük arz etmektedir. Bu nedenle çalışmaları kendi bütünlüğü içerisinde okumak önemlidir. Yayının dili de bu noktada belirleyici olmaktadır. Nitekim Türkçe literatürde diğerkâmlık ve îsâr kavramları birbirine yakın kullanılan kavramlar olduğunun bu iki kavram arasındaki nüansa değinmek anlamlıdır. Burada yapılan davranışın kişiye maliyeti olup olmaması kilit noktadadır. Ancak İngilizce literatür, hem diğerkâm hem de îsâr kavramları için “altruizm” terimini kullanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmalarda daha çok pro-sosyal davranış-diğerkâm davranış ayrımı öne çıkmaktadır. Bu konudaki genel yaklaşım pro-sosyal davranışın diğerkâm davranışı kapsadığı şeklindedir. Ancak bir yardım eyleminin aktöre maliyetinin olup olmaması halinde farklı alt boyutlar oluşturacağını söyleyenler de vardır. Bu yaklaşım, *diğerkâm davranış* ile *diğerini dikkate alan davranış* ayrımını şu şekilde yapmıştır: “özgecilik, olumlu sosyal davranışın bir türüdür fakat yardım eden kişi diğer bireye yardım etmek vasıtasıyla bir maliyetle karşılaşmaktadır. Aksine diğerlerini dikkate alan davranış, bireylerin kendilerine bir maliyeti olmaksızın diğerlerine yardım etmesi durumu anlamına gelir (Nakl. Yıldız ve diğ., 2012: 219).

Görüldüğü üzere bu yaklaşım, aktörün bir bedel ödemediği diğerini önceleyerek yaptığı yardıma *diğerlerini dikkate alan davranış*, aktörün bedel ödeyerek diğerini için yaptığı yardıma *diğerkâm davranış* ismini vermektedir. Bir davranışın özgeci olarak nitelendirilebilmesi için aktörün bir maliyetle karşılaşması gerektiği iddiası, İngilizce literatürdeki diğer kullanımlarla uyumlu değildir. Zira yukarıda değinildiği üzere diğerkâmlık (altruizm) kavramının sözlük ve terim anlamları, diğerini önceleyen tüm yardım davranışını kapsayacak şekilde verilmiştir. Diğer taraftan Türkçe literatürde bu ayrımı yapmak mümkündür. Diğerkâmlık, diğerini için yapılan her türlü eyleme işaret ederken îsâr, kişiye maliyeti olsa bile diğerini tercih etmesi üzere kuruludur. Bu nedenle yardım davranışını daha genel almak, diğerkâmlığı diğerini önceleyen yardım davranışı olarak belirlemek, îsârı da kişinin bedel ödese dahi yardımda bulunması olarak kavramlaştırmak daha net bir tablo ortaya çıkaracaktır.

Bu makalede ileri sürülen konu ise farklı yaklaşımlar ışığında genel bir tanım sistemi geliştirmektir. Bu bağlamda şu sınırlar çizilebilir: insanın diğer varlıklara yönelik tüm olumlu davranışları *pro-sosyal davranış* olarak ele alınabilir. *Yardım etme davranışı* ise bir pro-sosyal davranış türüdür ve kişilerin karşılıklı veya tek taraflı tüm yardım faaliyetlerini kapsar. Yardım karşılıklı değil de tek taraflı ise ve yardım eden kişi diğerinin ihtiyacını

önceleyerek böyle bir davranışta bulunmuşsa buna *diğerkâm davranış* denir. Yardım eden kişi kendisi de ihtiyaç içindeyse veya yardım karşılığında bir güçlük yaşayacaksa bile diğerini önceleyerek yardım davranışında bulunması *îsâr* olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla diğerkâmlık *îsâr*; yardım davranışı diğerkâmlığı; pro-sosyal davranış da yardım davranışını kapsamaktadır.

Şekil 1: Pro-sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın Kavram Haritası

Değinen kavram haritası, genelden özele doğru bir konumlandırmaya işaret etmektedir. Ancak bu konularda yapılan çalışmalar daha farklı kavramsallaştırmaları da barındırmaktadır. Bu nedenle aşağıda pro-sosyal davranışlar hakkında bilgi sunularak diğerkâmlığın konumuna işaret edilmiştir. Diğer pro-sosyal davranışlar için de bir tanım cetveli sunulmuştur.

C. Pro-sosyal Davranışların Tanım Cetveli ve Diğerkâmlığın Konumu

Diğerkâmlığın tanım ve kapsamı netleştirildikten sonra onun diğer pro-sosyal davranışlar içerisindeki konumuna değinmek gerekmektedir. Diğerkâmlık konusunda olduğu gibi pro-sosyal davranışların tanım ve kapsamaları hususunda da farklı yaklaşımlar mevcuttur. Olumlu sosyal davranış olarak da kullanılan pro-sosyal davranış (pro-social behavior) terimi, 1960'lı yıllarda anti-sosyal davranışın (anti-social behavior) zıddı olarak tüm yardım etme davranışlarını içine alacak şekilde geniş bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır (Bilgin 1995: 274).

Diğerkâmlık ile pro-sosyal davranış birbirinden farklı olsa da bu iki kavramın eşanlamlı olarak kullanıldığı çalışmalara rastlamak mümkündür (Eisenberg ve Miller, 1987; Einolf, 2006. Nakl. Ayten, 2009: 51). Oysa pro-sosyal davranış kavramının tanımları dahi onu özgeci davranıştan ayırır.

“Herhangi bir emre dayalı olmayan, örgüt için fayda sağlayan davranışlar ve hareketler, çalışanların biçimsel rol davranışlarından farklılık gösterir. Biçimsel olmayan davranışlar şeklinde ele alınan bu davranışlar literatürde, pro-sosyal davranış veya fazladan rol davranışı olarak adlandırılmaktadır” (Karadağ ve Mutaçlılar, 2009: 52). Carlo ve diğerlerine (2003:108) göre de, “başka bir insanın ya da bir grup insanın yararına olabilecek, kişinin baskı altında olmadan ve kendi isteğiyle sergilediği davranışlar” pro-sosyal davranış kapsamına girmektedir. Bu tanımlardan pro-sosyal davranışın geniş bir kapsamı olduğu görülmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere olumlu sosyal davranış, kişinin diğer kişi ve kişilere yönelik tüm olumlu davranışlarını kapsamaktadır. Teselli etme, paylaşma, selamlaşma gibi davranışlar bu kapsama girer ancak diğerine yönelik olumlu davranış denilince şüphesiz yardım etme davranışı öne çıkmaktadır.

Yardım etme davranışı, işbirliği / dayanışma, sosyal sorumluluk olarak addedilen etkinliklerde yer alma ve diğerkâm davranışların yanı sıra çıkar amaçlı yardım davranışlarını da içine alan kapsayıcı bir yapıdır. Bu özelliği de onun bölünmez bir yapı olmaktan ziyade çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmasına neden olmuştur (Benson ve diğ., 1980. Nakl. Ayten, 2009: 16). Olumlu toplumsal davranış bir anlamda, en saf haliyle tamamen diğerkâm olan davranışlardan çıkar amacı taşıyan bencil yardım davranışına kadar uzanmaktadır (Taylor ve diğ., 2007: 379). Yardım etme davranışının çok boyutlu yapısına farklı bir açıdan yaklaşan Duru’ya (2004: 31) göre ise bu boyutların bir ucunda işbirliğine yönelik yardım davranışlarını, diğer ucunda ise diğerkâm davranışları koymak mümkündür. Çünkü işbirliği, ortak hedeflere ulaşma temeline dayanan pro-sosyal davranıştır. Örneğin, beraber ders çalışan iki öğrenci, bilgilerini paylaşıp ortak etkinlikleri için zaman ve enerji harcıyorsa bunun adı işbirliğidir. Diğerkâmlıkta da işbirliğinde de aktör için bir bedel ödeme vardır ama diğerkâmlıkta farklı olarak bir de kişisel kazanç beklentisi olmadan yardım etme söz konudur.

Şu halde işbirliği, karşılıklı yardım faaliyeti için kullanılırken diğerkâmlık tek taraflı yardım faaliyeti anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte literatürde, pro-sosyal davranış, yardım davranışı ve diğerkâm davranışın kapsamlarını farklı şekillerde tanımlayan çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Bierhoff (2005: 9), yardım etme davranışı, pro-sosyal davranış ve diğerkâm davranışı birbirinden şu şekilde ayırmıştır:

“Yardım etme, kişiler arası tüm destek türlerini kapsayan geniş terimdir.

Pro-sosyal davranış, eylemin yardımı alanın durumunu geliştirme

niyetiyle yapılmış olması, yardım edenin mesleki zorunluluğu yerine getirme ile güdülenmemiş olması ve yardım alanın bir kurum değil kişi olması nedenleriyle yardım etmeye nispetle daha dar bir kavramdır.

Diğerkâmlık, ise ilave bir kısıtlamayla yardım edenin motivasyonunun perspektif edinme ve empati tarafından belirlenmiş olması anlamına gelen pro-sosyal davranıştır.”

Bu konumlandırmada Bierhoff, pro-sosyal davranışı, yardım davranışının bir alt boyutu olarak ele almıştır. Kendi tanımlama sistemine göre bu kavramsallaştırma anlaşılabilir. Ancak literatürdeki pek çok çalışma, pro-sosyal davranışı bütün olumlu sosyal davranışları içine alacak şekilde tanımlamış, yardım davranışını bunun bir alt türü olarak ileri sürmüştür. Benzer şekilde diğerkâmlık da diğer pro-sosyal davranışlardan biri olarak ele alınmıştır. Diğerkâmlık, yardım etme, sorumluluk üstlenme ve bağış yapma gibi birçok olumlu sosyal davranışla sıkı ilişki içindedir. Ancak her olumlu sosyal davranışın diğerkâm davranış olarak nitelendirilebileceğini söylemek mümkün değildir. Çünkü karşılık bekleyerek veya zorla yapılan yardım, çıkar amaçlı işbirliği gibi durumlar olumlu sosyal davranış olsalar bile diğerkâm davranış olarak addedilemez (Akbaba, 1994: 17). Bilimsel planda diğerkâmlığı; vermek, paylaşmak, yardımlaşmak/işbirliği yapmak ve derin sevgi gibi onunla yakından alakalı diğer pro-sosyal davranışlardan ayırt etmek gerektiğini söyleyen Monroe (2002: 107; 1994: 862-863), ileri sürdüğü tanımında şu unsurlara dikkat çekmiştir:

“Geleneksel olarak diğerkâmlık, kendinden fedakârlık etmesi gereken bir durum olduğunda dahi kişinin bir değerinin yararına yönelik eylemlerde bulunmasını ifade etmektedir. Bu kavramlaştırma, çeşitli kritik noktalara işaret etmektedir.

- 1. Diğerkâmlık, eylem içermelidir. İyi niyetler ve iyi niyetli düşünceler yeterli değildir.*
- 2. Bu eylem, bilinçli olsun olmasın bir hedefe sahip olmalıdır.*
- 3. Bu hedef, bir diğer kişiye yardım etmeye yönelik olmalıdır. Eğer diğer insanın refahı, kişinin kendi refahını geliştirmek için yaptığı bir davranışın istemeden ortaya çıkan veya ikincil bir sonucu ise bu eylem diğerkâm değildir.*
- 4. Sonuçlar, niyetlerden daha önemsizdir.*
- 5. Diğerkâmlık, şartlara göre değişmez. Diğerkâm eylemin amacı, bir başka insana yardım etmektir. Diğerkâm olan kişi için ödül beklentisi söz konusu değildir. Diğerkâmlık kavramlaştırmaları*

çoğunlukla bu beş noktaya ilaveten bir altıncısını da içermektedir.

Diğerkâmlık, aktörün refahını azaltma riski taşımaktadır. Hem aktörün hem de diğerinin refahını geliştiren eylemler genellikle, kolektif eylem sayılmaktadır. Bu bakış açısı geniş bir biçimde sosyal bilimlerde tartışılmış ancak diğer beş madde kadar üzerinde durulmamıştır”.

Diğerkâmlığa yönelik yaklaşımların her biri, bu kavramı kendi açısından ele almıştır. Kavrama yönelik tanım ve yaklaşım farkı ve çeşitliliği diğerkâmlığın çok boyutlu ve karmaşık yapısını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla özgecilik, kavrama ve etkiye, kişisel düşünceye, değerlere, hislere, amaçlara, davranışlara ve bazı durumlarda davranışın sonuçlarına işaret eden insan fonksiyonlarının hepsini kapsamaktadır (Karadağ ve Mutafçılar, 2009: 63). Diğerkâmlık, insanın yapısında vardır. Bu yapı, ister genlerde kodlanmış olsun, ister sosyalleşme sürecinde öğrenilmiş olsun isterse sosyal normlara dayansın sonuç değişmez. Tipik bir birey, başkalarının veya daha geniş anlamda toplumun yararına olan sosyal yardım ile ilgili işlere katılma ihtiyacı hissetmektedir (Piliavin ve Charng, 1990: 58). Bağışta bulunma, acil durumlarda yardımseverlik, gündelik durumlarda yardımseverlik ve fedakârlık, bu ihtiyacın görünüşleri arasındadır. Tüm diğerkâmlık davranışların ortak özelliği ise, gönüllülük ilkesi çerçevesinde ortaya çıkmasıdır (Yavuzer ve diğ. 2006. Nakl. Kaçar Banbal, 2010: 5). Hangi yönüyle ele alınırsa alınsın diğerkâmlıkla ilgili olarak Piliavin ve Charng (1990: 29) şu tespitte bulunmuşlardır: Sosyoloji, ekonomi, siyasi bilimler ve sosyal psikolojiden elde edilen veriler, diğerkâmlığın insan doğasının parçası olduğuna işaret etmektedir. İnsanlar, başkasını önemseme duygusuna sahiptirler ve kendilerinin çok az faydasına olan işlerde de kamu yararına katkı sağlarlar. Kendi çocukları hatta ilgileri olmayan başka kimseler için de fedakârlık yaparlar.

Buraya kadar ortaya konan görüşlere göre denilebilir ki pek çok pro-sosyal davranış türü bulunmaktadır ve diğerkâmlık bunlar arasında yer almaktadır. Bu makale kapsamında yapılan çalışmada ise pro-sosyal davranış ile ilgili literatürdeki farklı tanımların en temelde, aktörün niyeti, aktörün hedefi, etkileşim türü, aktörün içinde bulunduğu durum ve davranış türüne göre tanımlandığı tespit edilmiştir. Bu tanımlar ışığında ise aşağıda sunulan şekliyle bir tanım cetveli oluşturulmuştur. Bu cetvel esas alınarak, pro-sosyal davranış türlerinden yardım davranışları için bir içerik belirleme yapılabilir.

Tablo 4: Pro-sosyal Davranışlar Tanım Cetveli

	NİYET		AMAC		ETKİLEŞİM		DURUM		HEDEF		DAVRANIŞ TÜRÜ	
	Gönüllü	Gönülsüz	Çıkar Amaçlı (Kendi Odaklı)	Çıkar Amaçsız (Diğeri odaklı)	Tek taraflı	Çift taraflı	Kendi ihtiyacı yok	Kendi ihtiyacı var	Tek kişiye yönelik	Grup veya kuruma yönelik	Yardım davranışı	Diğeri olumlu sosyal davranışlar (affetme, teselli etme vs)
Pro-sosyal Davranış	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Yardım Etme	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İşbirliği	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Sosyal Sorumluluk	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Fedakârlık	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Özveri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Diğerkâmlık	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İsâr	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tablo 4'te görüldüğü üzere *pro-sosyal davranış*; gönüllü veya gönülsüz olarak yapılabilir; aktör çıkar amacı güdebilir veya gütmeyebilir; davranış tek taraflı veya karşılıklı olabilir; aktörün söz konusu desteğe ihtiyacı olabilir veya olmayabilir; yardım davranışını veya diğer davranışları kapsayabilir. Diğer bir deyişle *pro-sosyal davranış* tüm olumlu sosyal davranışları içermektedir. Ancak *yardım etme davranışı*, *pro-sosyal davranışın* bir türüdür. Gönüllü veya zorunlu yardım söz konusu olabilir. Gönüllü yardım daha kolay anlaşılabilen bir kavramken gönülsüz yardıma bir kurumun çalışanlarından belli bir derneğe bağışta bulunmalarını zorunlu tutması örnek verilebilir. Yardım davranışı, aktör odaklı veya diğeri odaklı olabilir. Bir muhtaca yapılan yardımda kişinin özel bir çıkar amacı olmaması mümkünken böyle bir çıkar beklentisine girmesi de mümkündür. Aktör odaklı yardıma, kişi veya kurumların reklam yapmak ve prestij sağlamak için yardım faaliyetlerine katılması verilebilir. Yardım faaliyeti karşılıklı olabileceği gibi tek taraflı da olabilir ve aktörün bizzat kendisi de bu yardımda ihtiyaç duyuyor olabileceği gibi olmaması da mümkündür. Diğer bir deyişle, yardım davranışı, her türlü destek alıp verme faaliyetlerini kapsar.

Yardım davranışının bir alt boyutu olan *işbirliği* ise gönüllü veya zorunlu olabilir; çıkar amaçlıdır ve çift taraflı bir yardım türüne işaret etmektedir. *Sosyal sorumluluk* davranışı, bireylerin gönüllü olarak katıldıkları tek taraflı bir yardım türüdür. Örneğin engellilere yönelik bir yardım projesinde yer almak bir tür sosyal sorumluluk davranışıdır. Ancak

bu davranış türünde genel olarak toplumun refahı için çalışma olduğu için kişi dolaylı bir çıkar sağlamaktadır. Ayrıca sosyal sorumluluk davranışı gösteren kişi, ilerde kendi başına bir sıkıntı geldiğinde ona da yardım edenlerin olacağını hesaba katabilir. Yani bu davranış türünde uzun vadede ve dolaylı olarak bir çıkar amacından bahsetmek mümkündür.

Fedakârlık davranışı, gönüllü veya gönülsüz yapılabilen çıkar amacı güdülen veya güdülmeyen tek taraflı yardım davranışlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla bir kişinin fedakârlığı, kendi isteğiyle olduğu gibi toplumsal baskı sonucu da olabilir. Fedakârlık ve özveride kişinin kendi kısa vadeli çıkarlarından vazgeçmesi vardır. Özveriyle çalışan birey, anlam yüklediği hedeflerine ulaşmak için zamanını başka eylemlere değil çalışmaya ayırmayı tercih eden bireydir. Ancak fedakârlık ve özveri insan ilişkilerinde yaşandığında bu makalede ele alınan anlamı alır. Fedakârlığı özveriden ayıran en temel nokta kişinin bu eylemi gönüllü olarak yapıp yapmadığıdır. Fedakârlıkta kişinin diğeri için kendini feda etmesi ve bazen de ondan karşılık beklemesi durumu vardır. Örneğin bir anne çocuklarının istediği gibi davranmadığını görünce yaptığı fedakârlılar için onlara ve kendine kızabilir. *Özveride* ise kişinin sevgisine emek vermek gibi kendi amaç ve hedefleri uğruna kendi yararından vazgeçmesi vardır. Ancak bu karar kişi tarafından bilinçli ve gönüllü alınmış bir karardır; bir kâr amacı ve beklentisi yoktur. Fedakârlıktaki kişisel çıkar daha çok karşılık beklemek şeklindeken özverideki kendi odaklılık, anlam yüklediği konuya emek vermek şeklindedir.

Diğerkâm davranışta ise fedakârlıktaki gibi beklenti veya özverideki gibi kişisel hedeflere ulaşma çabası hesabı yoktur. *Diğerkâmlık*, gönüllü olarak yapılan, diğeri odaklı, tek taraflı bir yardım faaliyetidir. Birey, sırf diğeri kişi iyi olsun diye bir yardım eyleminde bulunursa diğerkâm davranmış olur. Aktörün, yardım ettiği konuya kendisinin ihtiyaç duyup duymamasının ikisi de geçerli olabilir. Ancak *îsâr*, gönüllü olarak yapılan, diğeri odaklı, tek taraflı, aktörün kendi ihtiyacı varken bile yardım etmesi faaliyetine denir.

Sonuç

Psikoloji, her geçen gün insan fenomeninin bir yönüne daha ışık tutan çalışmalar yapmaktadır. Grup içindeki bireyi inceleyen sosyal psikoloji ile insanın olumlu yönlerini inceleyen pozitif psikoloji ve insanın dini yönelimlerini inceleyen din psikolojisi, pro-sosyal davranış ve diğerkâmlık konularında kesişmektedir. Ancak bu kavramlar hakkında literatürde oldukça farklı tanım ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu çalışmalar kendi tanımlama sistemlerine bağlı olarak kendi içlerinde bir bütünlük arz etse de

bir arada değerlendirildiğinde ortaya bir kavram karmaşası çıkmaktadır. Bu karmaşaya bir netlik getirmek amacıyla kaleme alınan makalede kavramların farklı tanımlarına yer verildikten sonra şu sonuca ulaşılmıştır: Olumlu sosyal davranış olarak da nitelendirilen pro-sosyal davranışı bir üst semsiye olarak ele alınmalıdır. Yardım davranışı bunun alt türlerinden biridir. Diğerkâmlık, karşılık beklemeden yardım etme davranışına işaret etmektedir. Kişinin kendi ihtiyacı varken dahi diğerine yardım etmeyi tercih etmesi ise îsâr olarak tanımlanabilir. Böylece genelden özele doğru bir kavram haritası ortaya çıkmış olur.

Pro-sosyal davranışların ve diğerkâmlığın tanımlarına bakıldığında bazı kriterlerin öne çıktığı görülür. Bunları, aktörün niyeti, aktörün hedefi, etkileşim türü, aktörün içinde bulunduğu durum ve davranış türü şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Bu kriterler esas alınarak pro-sosyal davranışlar ve diğerkâmlığın içeriğinin belirlenmesi için bir tanım cetveli geliştirilmiştir. Bu cetvelin, sonraki çalışmaların daha sağlam temellere oturması ve kavram karmaşasının giderilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- AKBABA, S. (1994). *Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Psikolojik Bir Kavram Olan Özgecilik Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi SBE Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- ARSLAN, Z. Ş. (2012). İyilik Halkasına Ait Bir Kavram: Diğerkâmlık ve Eğitimi. *1. Ulusal İyilik Sempozyumu*, Elazığ, 538-546.
- AYTEN, A. (2009). *Prosocial Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi SBE İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, İstanbul.
- BAR-TAL, D. (1976). *Prosocial Behavior*. Washington D.C.: Hemisphere Publishing Corporation.
- BATSON, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. New-Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- BATSON, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social-Psychological Answer*. New-Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- BEDOSKY, J. C. (2005). *Motivators of Altruistic Behavior*, Unpublished Dissertation. Union Institute & University / Clinical Psychology, Ohio.
- BIERHOFF, H. W. (2005). *Prosocial Behaviour*, New York: Taylor & Francis.

- BİLGİN, N. (Ed.) (1995). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, İzmir: İzmir Kitaplığı.
- CARLO, G., HAUSMANN, A., CHRISTIANSEN, S. & RANDALL, B. A. (2003). Sociocognitive and Behavioral Correlates of a Measure of Prosocial Tendencies for Adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 23 (1), 107-134.
- ÇAĞRICI, M. (2000). Îsâr, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 22, 490.
- DURMUŞ, Z. (2003). Sosyal Dayanışmanın Sağlanmasında Kur'an'ın Öngördüğü İdeal Model: Îsâr. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3 (1), 17-27.
- DURU, E. (2004). Öğretmen Adaylarında Empati -Yardım Etme Eğilimi İlişkisi ve Yardım Etme Eğiliminin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 31-41.
- ELSTER, J. (2007). *Sosyal Davranışı Açıklamak*, Çev. Olcay Sevimli ve Macide Ö. Karaduman, Ankara: Phoenix Yay.
- FREEDMAN, J. L., SEARS D. O. & CARLSMITH, J. M. (2003). *Sosyal Psikoloji*, Çev. Ali Dönmez, Ankara: İmge Yay.
- GREEN, W. S. (2005). Introduction: Altruism and the Study of Religion. *Altruism in World Religions*, Ed. Jacob Neusner ve Bruce Chilton. Washington: Georgetown University Press, ix-xiv.
- HABLEMİTOĞLU, Ş., ÖZKAN, Y. & YILDIRIM, F. (2010). Bir Fedakâkarlık Örneği Olarak "Kan Bağışı". *Aile ve Toplum*, 5 (20), 67-77.
- HASKI-LEVENTHAL, D. (2009). Altruism and Volunteerism: The Perceptions of Altruism in Four Disciplines and Their Impact on The Study of Volunteerism. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 39 (3), 271-299.
- HAUERT, C., DE MONTE, S., HOFBAUER, J. & SIGMUND, K. (2002). Volunteering as Red Queen Mechanism for cooperation in Public Goods Games, *Science*, 296 (5570), 1129-1132.
- HOFFMAN, M. L. (1978). Psychological and Biological Perspectives on Altruism. *International Journal of Behavioral Development*, 1(4), 323-339.
- KAÇAR BANBAL, G. (2010). *Hemşirelik Öğrencilerinin Özgecilik Düzeyleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. & CEMALCILAR, Z. (2014). *İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Evrim Yay.

- KARACAOĞLU, K. & GÜNEY, Y. S. (2010). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıklarının, Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Üzerindeki Etkisi: Nevşehir İli Örneği. *Öneri*, 9 (34), 137-153.
- KARADAĞ, E. & MUTAFCILAR, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Flsf Dergisi*, 8, 41-70.
- KAYIKLIK, H. (2011). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*. Adana: Karahan Yayınları.
- KÖSE, A. & AYTEN, A. (2015). *Din Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- MONROE, K. R. (1994). A Fat Lady in a Corset: Altruism and Social Theory, *American Journal of Political Science*, 38 (4), 861-893.
- MONROE, K. R. (2002). Explicating Altruism. *Altruism and Altruistic Love: Science, Philosophy and Religion in Dialogue*, Ed. S. G. Post, L. G. Underwood, J. P. Schloss, and W. B. Hurlbut. Oxford: Oxford University Press, 106-122.
- ÖZDOĞAN, Ö. (2005). *İsimsiz Hayatlar: Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma ve Öze Dönüş*, Ankara: Lotus Yay.
- PEKER, H. (2003). *Din Psikolojisi*, İstanbul: Çamlıca.
- PILIAVIN, J. A. & CHARNG, H. W. (1990). Altruism: A Review of Recent Theory and Research. *Annual Review of Sociology*, 16, 27-65.
- SANCAKLI, S. (2006). Hz. Peygamber'in Erdemli İnsan Yetiştirme Bağlamında İsar (Diğergamlık) Kavramına Verdiği Önem. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 7 (17), 29-56.
- SAROGLOU, V. (2013). Religion, Spirituality and Altruism, *APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality*, Ed. Kenneth I. Pargament, New York: American Psychological Association, 439-450.
- SELIGMAN, M. (2007). *Gerçek Mutluluk*, Ankara: Hyb Yay.
- SERPEN, A. S. & HASGÜL, E. (2015). Sosyal Hizmet Uygulamalarında Empatinin Önemi ve Yardım İlişkisi Üzerindeki Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 15 (35), 37-52. DOI: DOI: 10.21560/spcd.3633.
- SNYDER, C. & SHANE J., L. (2007). *Positive Psychology: The Scientific and Practical Explorations of Human Strength*. California: Sage Publications.
- TAYLOR, S. E., PEPLAU, L. A. & SEARS, D. O. (2007). *Sosyal Psikoloji*, Çev. Ali Dönmez, Ankara: İmge Kitabevi.
- TOPSES, G. (2012). Elseverlik (Altruizm) ve Benseverlik (Egoizm) Ölçeğiyle İlgili Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 1 (2), 60-71.

TOPSES, M. D. (2009). Modernleşme Sürecinde Bireyin Elcilik Davranışının Aile Kontrol Düzeyi ile İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (11), 119-142.

WILSON, E. O. (1975). *Sociobiology: The New Synthesis*. Cambridge: Harvard University Press.

www.tdk.gov.tr, 29.04.2019 tarihinde ulaşıldı.

YILDIZ, S., TAŞTAN BOZ, İ. & YILDIRIM, B. F. (2012). Kişilik Tipi İle Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişki: Marmara Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26 (1), 215-233.

THE DEFINITION AND LOCATION OF ALTRUISM AMONG PRO-SOCIAL BEHAVIORS

Sevde DÜZGÜNER^a

Extended Abstract

Investigating emotions, thoughts, and behaviors of human being, psychology studies pro-social behavior from various perspectives. Since altruism is related to sociality and morality it is discussed mostly in social psychology and psychology of religion. But recently, altruism has attracted attention in general psychology with the development of positive psychology. This has led to be published many studies on altruism in the literature. These studies include different approaches to definition and scope of altruism. Altruism, generally, defined as helping without expectation of personal benefit, takes an important place in the literature. Altruism is used synonymous with some concepts like helping, self-sacrifice, and *îsâr* (which is used in Turkish literature with the meaning of helping others even the person himself in need). Yet the determination of borders and locations of concepts is necessary to build psychological theory, research, and practice on firm basis. This paper presents information about pro-social behavior and definitions of altruism. Then it mentions nuances of other pro-social concepts in order to determine the location of altruism. It presents a concept map of altruism and definition chart for pro-social behaviors as well.

The term altruism in different languages has similar roots as seen in the Table 1.

The usage of altruism in other languages consists of a term with the meaning of "other" (alter, gayr, özge, el) and a suffix (-ist, -ci, -sever, -kâm) with the meaning of "centered". So altruism bases on being "other centered". In Turkish literature one can find different versions of the term altruism like *elsever*, *diğerkâm*, *diğergam*, *özgeci*, *altruist*, and, *altürist*. Therefore, researchers should be careful about these terms and make a search on them

^a Asst. Prof., Marmara University, sevdeduzguner@hotmail.com

all.

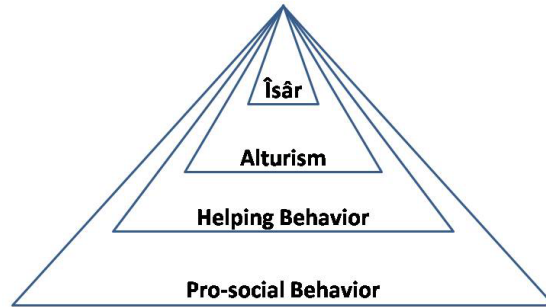
Table 1. Usage of Altruism in Other Languages

LANGUAGE	Word Stem	ADJ.	ADV.
English	alter (Lat.)	altruist	altruism
German	alter (Lat.)	altruist	altruismus
French	alter (Lat.)	altruiste	altruisme
Arabic	gayr	gayrî	gayriyye
Persian	diğer	diğerkâm	diğerkâmlık
Ottoman T.	diğer	diğerkâm	diğerkâmlık
Turkish	diğer özge el	diğerkâm özgeci(l) elsever	diğerkâmlık özgecilik elseverlik

On the other hand, there are some concepts like “helping” (yardım etme), “care others” (diğerlerini düşünme), and “self-giving” (özveri) used as synonymous with altruism (Güney, 2010: 139). “Self-sacrifice” (fedakârlık) is also frequently used equal to altruism (see Hablemitoğlu ve diğ. 2010). İsbâr is another term used with the meaning of altruism as well (see Sancaklı, 2006). However, there are nuances among these concepts. For instance, helping is wider than altruism and caring others may not indicate an action but altruism does. Likely, altruism is a voluntary behavior while self-sacrifice may be involuntary under the influence of some reasons like social norms (Özdoğan, 2005: 178). With the lexical meaning of “preferring someone or something to other” İsbâr is defined as “using one’s own means for the benefit of others even if she/he is in need” (Çağrıçı, 2000: 490). However, being in need is not a necessity for altruism (Durmuş, 2003: 19).

Varieties of definitions of altruism provide us to see the common and different point of views. There is a consensus of the fact that altruism depends on an action of a person for the benefit of others (Bedosky, 2005: 17). Namely altruism is a type of helping behavior without expecting any personal gift or benefit. Yet there is dissidence on conceptualization and scope of pro-social behavior, helping, altruism and İsbâr. What this article concludes from these discussions is pro-social behavior is a broad band term. Helping is a type of pro-sociality and altruism is a type of helping. İsbâr is a specific form of altruism as shown in the diagram 1 below.

Diagram 1. Concept Map of Altruism

After mentioning the definition and scope of altruism it is required to determine the location of altruism among other pro-social behaviors. Like altruism, there are a plenty of different definitions for other pro-social behaviors. After a detailed literature review this study detected that these definitions are made depending on the actor’s intention, aim, interaction, state, target and behavior type. Here is a definition chart for pro-social behaviors.

Table 2. Definition Chart for Pro-Social Behaviors

	INTENTION		AIM		INTERACTION		STATE		TARGET		BEHAVIOR TYPE	
	Voluntary	Involuntary	Profit oriented (Self-centered)	Non-profit oriented (Other-centered)	Single sided	Reciprocal	Actor is not in need	Actor is in need	Towards to a person	Towards to a group or an organization	Helping behavior	Other positive social behaviors (forgiveness, compassion, sharing etc.)
Pro-social Behavior	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Helping	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Collaboration	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Social Responsibility	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
Self-sacrifice	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	
Self-giving	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	
Altruism	✓			✓	✓		✓	✓	✓		✓	
İ̇sar	✓			✓	✓		✓	✓			✓	

As a conclusion, this paper asserts that altruism is to help others for the benefit of her/him. It depends on being “other centered” instead of being “self-centered”. İ̇sar is a specific form of altruism that means to help others even the actor herself/himself is in need. This paper also presents a range of

criteria to define pro-social behaviors. It is expected that this definition chart will contribute to eliminating the confusion of concepts in the literature.

Keywords: Psychology of Religion, Pro-social Behavior, Helping Behavior, Altruism, Îsâr.

